

MYŚL GLOBALNIE, DZIAŁAJ LOKALNIE – WSPÓŁDZIAŁANIE MŁODZIEŻY WE WSPÓLNOCIE LOKALNEJ W RAMACH LOKALNEGO SYSTEMU RESOCJALIZACJI

Perspektywa integracji jako zjawiska społeczno-politycznego oraz globalizacji jako zjawiska cywilizacyjnego stanowią wyznaczniki do tworzenia nowych paradygmatów w naukach humanistycznych, będąc jednocześnie wyzwaniem dla tworzenia nowej kategorii działań, również na gruncie profilaktyki i resocjalizacji. Nowy kontekst społeczno-ustrojowy i kulturowo-cywilizacyjny zrodził, nieznane dotąd na gruncie patologii społecznej, fenomeny, w tym szczególnie niepokojące formy zachowań dewiacyjnych i zjawiska patologii, obejmujące swoim zasięgiem zarówno całe społeczeństwa, jak i poszczególne jednostki. W tej sytuacji szczególnie zagrożone wydają się dzieci i młodzież.

Po roku 1990 w przestępczości młodzieży w Polsce zaczęły odzwierciedlać się pewne ogólnoświatowe tendencje. Mianowicie: systematyczne obniżanie się dolnej granicy wiekowej osób popełniających przestępstwa, wzrost procentowego udziału młodzieży w przestępstwach gwałtownych, nasyconych agresją i okrucieństwem oraz w przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu. Zjawisko patologii wśród młodzieży stało się gorącym problemem społecznym, który skupia na sobie uwagę zarówno teoretyków, jak i praktyków. W tym kontekście interesujące i niezwykle aktualne wydaje się pytanie o sposób niwelowania owych dewiacji oraz zmniejszania szkód dotyczących całe społeczeństwo, lecz przede wszystkim takie ważne grupy społeczne, jak dzieci i młodzież¹.

Obecny system resocjalizacji dotyczący nieletnich w Polsce, poczynsz od regulacji prawnych (Ustawa o Postępowaniu w Sprawach Nieletnich z 26 października 1982 roku oraz obowiązujący kodeks karny), a skończywszy na metodach i formach pracy z młodzieżą, nierzadko podlega ostrej krytyce jako nieskuteczny i mijający się z rzeczywistymi potrzebami społecznymi. Nadzieję pokłada się w działaniach profilaktycznych, coraz częściej opartych na nowoczesnym modelu profilaktyki. W tym ujęciu profilaktyka polega z jednej strony na wzmacnianiu czynników chroniących, z drugiej zaś – na niwelowaniu czynników ryzyka. Na plan pierwszy w podejmowanych działaniach wysuwają się takie, których celem jest wzmacnianie czynników chroniących i promocja zdrowia. W tego typu działaniach ważną rolę odgrywają formy aktywizują-

¹ B. Urban, *Zaburzenia w zachowaniu a przestępczość młodzieży*, Kraków 2000.

ce i aktywne uczestnictwo młodzieży. Działania podejmowane w ramach nowoczesnego modelu profilaktyki są systematyczne i prowadzone nie tylko przez nauczycieli i pedagogów, ale również przez liderów młodzieżowych, a celem ich jest nauka umiejętności społecznych i wzmacnianie poczucia wartości człowieka oraz dawanie alternatywy dla spędzania czasu wolnego i szukanie sposobów na nudę. W podejmowaniu tego rodzaju działań niebagatelną rolę zdaje się odgrywać wspólnota w różnych jej aspektach.

Komisja J. Delorsa stanęła na stanowisku, iż trzy filary edukacji, które uczą, jak wiedzieć, działać i być, powinien uzupełnić filar czwarty, ukazujący, jak żyć wspólnie. Wspólnota jest kategorią, której nie sposób zaniechać w czasach, kiedy wartości i odniesienia kulturowe są w coraz mniejszym stopniu przekazywane przez struktury rodzinne i społeczne. Uzupełnienie stanowi kategoria współdziałania jako forma interakcji jednostek lub grup, ukierunkowana na realizację tych samych lub podobnych celów. Podstawowym warunkiem wstępnym współdziałania jest zaufanie, a główną zmienną w analizach zaufania okazuje się wzajemne oddziaływanie pomiędzy czynnikami społecznymi, psychologicznymi, biologicznymi i środowiskowymi².

Ewolucja społeczeństwa polskiego w kierunku form aktywności obywatelskiej spowodowała, iż zaczęto zwracać większą uwagę na środowisko społeczne, w którym funkcjonuje człowiek poza rodziną. Wartości zaczęła nabierać kategoria społeczności lokalnej. W socjologii amerykańskiej już na początku XX wieku podjęto intensywne badania nad problematyką społeczności lokalnych. Wnioski z owych badań zdają się jednoznacznie wskazywać, iż wspólnota lokalna jest ważnym instrumentem poznania oraz normatywnym układem odniesienia w procesie wychowania i rozwoju społecznego każdego człowieka. Historyczne obserwacje procesów socjalizacji dowodzą, że prawidłowo funkcjonujące środowisko lokalne jest najskuteczniejszym zabezpieczeniem zbiorowości ludzkiej przed dezorganizacją i patologią. Wydaje się, iż aktualnie optymalnym obszarem dla wypracowania i wdrażania działań profilaktycznych czy działań typu ograniczanie szkód związanych z zachowaniami ryzykownymi i destrukcyjnymi dzieci i młodzieży jest poziom społeczności lokalnej. Po pierwsze – ze względu na konstytutywne cechy owych zbiorowości, po drugie zaś – ze względu na łatwość organizowania i realizacji zintegrowanych działań zapobiegawczych³.

Istotnym krokiem w kierunku opracowania optymalnego modelu oddziaływań profilaktycznych oraz resocjalizacyjnych w społeczności lokalnej jest oparcie działań na idei „pozytywnej kultury rówieśniczej”. Pojęcie *positive peer culture* wprowadzili w latach 70. H. Vorrath i L. Brentro. Autorzy ci zwrócili uwagę na fakt, iż istota tzw. kultury rówieśniczej, zwanej często podkulturą, z reguły zasadzająca się na negacji większości akceptowanych społecznie standardów moralnych, stanowi główną przeszkodę w organizacji właściwego i skutecznego sposobu oddziaływań resocjalizacyjnych. Stąd też najważniejsze jest tworzenie kultury pozytywnej jako przeciwwagi dla działającej kultury destrukcyjnej⁴.

Z pojęciem pozytywnej kultury rówieśniczej związana jest następna kategoria łącząca się z pojęciem wspólnoty, ważna z punktu widzenia socjalizacji młodego czło-

² F. Mayor, *Przyszłość świata*, Warszawa 2001.

³ G. Świątkiewicz (red.), *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Warszawa 2002.

⁴ V.L. Agee, B. Williams, *The Role of Group Therapy and the Therapeutic Community in Treating the Violent Young Offender* [w:] R. Mathias (red.), *Violent Juvenile Offenders: an Anthology*, National Council in Crime and Delinquency, New York 1984.

wieka – mianowicie grupa rówieśnicza. Grupa taka pomaga w zaspokojeniu podstawowych potrzeb młodego człowieka oraz w kształtowaniu się dojrzałej tożsamości psychologicznej i społecznej identyfikacji.

Koncepcja pozytywnej kultury rówieśniczej mieści się w nurcie oddziaływań i metod pracy z małymi grupami. Opiera się ona na przesłaniu, że wychowanek zdolny jest do przyjęcia aktywnej roli w samodoskonaleniu, energię natomiast do osiągania tego celu powinno w nim wyzwać aktywne uczestnictwo w różnego rodzaju przedsięwzięciach grupowych i społecznościach terapeutycznych. Zasadniczo poprzez tworzenie i umacnianie zaangażowania grupy w pozytywne społecznie wartości i cechy zachowania, takie jak: inicjatywa, aktywność, pracowitość czy uczciwość, można likwidować negatywne elementy kultury rówieśniczej i wzmacniać poczucie wspólnoty⁵.

Nową tendencją na gruncie polskich działań profilaktycznych jest organizowanie środowiska lokalnego i praca z liderami młodzieżowymi, jako przedstawicielami i kreatorami pozytywnej kultury rówieśniczej. Wykorzystanie tej idei okazuje się niezwykle skuteczne w przeciwdziałaniu różnego rodzaju patologicznym zachowaniom wśród młodzieży. Działania wykorzystujące metodę organizowania środowiska w społeczności lokalnej bazują na idei Lokalnego Systemu Resocjalizacji, stanowiącego zespół działań (metod i form) organizowanych przez odpowiednie instytucje, których celem jest oddziaływanie profilaktyczno-resocjalizacyjne skierowane na jednostki źle przystosowane do środowiska społecznego, jak również – na zespół norm i sposobów działania regulujących funkcjonowanie społeczności lokalnej jako całości. Musi on uwzględniać elementy i cechy otaczającej struktury oraz zależności pomiędzy nimi, relacje pomiędzy ludźmi, które decydują zarówno o losach poszczególnych jednostek, jak i całej zbiorowości. Naczelną ideą jest takie ukształtowanie tych elementów i związków, aby tworzyły one harmonijnie działającą całość o dynamicznym charakterze.

Próbą oddziaływań profilaktyczno-resocjalizacyjnych, bazujących na pozytywnej kulturze rówieśniczej i osadzonych w społeczności lokalnej, był zainicjowany i realizowany w Krzeszowicach projekt środowiskowy zbliżony w swojej formie do metody eksperymentalnej. Powstał on na bazie teorii dotyczącej grup pierwotnych oraz wyników badań przeprowadzonych wśród młodzieży uczestniczącej w subkulturach młodzieżowych na terenie miasta. W ramach projektu powstała **Młodzieżowa Grupa Profilaktyczna** jako alternatywa dla destrukcyjnych grup młodzieżowych.

Założenia projektu i jego funkcjonowanie stanowiły próbę umożliwienia realizacji w sposób bezpieczny i legalny potrzeb wynikających z wieku dojrzewania. Program projektu objął również pomoc w zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, kiedy to młodzież, uciekając przed trudnościami, szuka rozwiązań w działaniach destrukcyjnych i autodestrukcyjnych. W projekcie wzięło udział 35 osób.

Długofalowym celem programu było nabycie umiejętności życia z ludźmi w sposób bezkonfliktowy, prowadzenie przez młodzież zdrowego stylu życia oraz integracja ze społecznością lokalną. Metody i formy pracy z młodzieżą realizowane w ramach projektu to: dyskusja grupowa, techniki twórczego myślenia, ekspresja plastyczna oraz ćwiczenia treningowe. Merytorycznie program realizowano poprzez treningi otwarcia, asertywności, komunikacji interpersonalnej i empatii. Uczestnicy projektu spotykali się

⁵ K. Pospiszyl, *Resocjalizacja. Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań*, Warszawa 1998.

co tydzień na zajęciach treningowych, istniała również możliwość indywidualnych konsultacji z pedagogiem i psychologiem.

W trakcie istnienia Młodzieżowej Grupy Profilaktycznej jej członkowie wykreowali nową formę aktywności skierowanej na zewnątrz, czyli działania na rzecz środowiska społecznego w miejscu zamieszkania. W ich ramach realizowano projekty i jednorazowe akcje, takie jak: Megamikołajki, Festyn z okazji Dnia Dziecka – Dzieciowisko, wystawy artystyczne promujące dzieci i młodzież uzdolnioną plastycznie, spotkania artystyczno-kulturalne, wieczory poetyckie, koncerty, akcje charytatywne⁶.

Projekt realizowano w trzech etapach: diagnoza wstępna, faza główna, tj. oddziaływania profilaktyczno-terapeutyczne oraz ewaluacja i ocena efektywności oraz skutków działań. Poniżej przedstawiono fragment wyników badań dotyczący zmian w poczuciu alienacji u młodzieży uczestniczącej w projekcie.

Cel, metody i narzędzia badawcze, problematyka badawcza i hipotezy, badana populacja

Celem badań było poznanie i ocena efektywności oddziaływań terapeutycznych w ramach Lokalnego Systemu Resocjalizacji. Na efektywność składają się zarówno uwarunkowania zewnętrzne (materialne), pochodzące ze środowiska, jak i wewnętrzne, osobowościowe korelaty badanych osób.

Przeprowadzone badania miały charakter longitudinalny, tzn. młodzież poddano badaniom na początku i po dwóch latach uczestnictwa w projekcie. Poddanie grupy badawczej takim działaniom pozwoliło określić wpływ uczestnictwa w formach aktywności lokalnej opartej na wspólnocie działań na zmianę m.in. poziomu poczucia alienacji.

Badana młodzież to członkowie dewiacyjnych grup rówieśniczych, później uczestnicy Młodzieżowej Grupy Profilaktycznej. Łącznie przebadano 62 osoby, w tym 31 (17 dziewcząt i 14 chłopców) stanowiących grupę główną oraz 31 (17 dziewcząt i 14 chłopców) stanowiących grupę kontrolną. Dokonanie analizy porównawczej pomiędzy tymi grupami na początku realizacji programu pozwoliło na wykazanie ewentualnych różnic w poczuciu alienacji u badanych. Natomiast w drugim etapie badań porównywano poziom poczucia alienacji u członków grupy głównej przed i po dwóch latach uczestnictwa w programie.

Pytanie badawcze brzmi następująco: „jak zmienił się poziom alienacji i poszczególne jej wymiary u badanej młodzieży w trakcie uczestnictwa w programie Młodzieżowej Grupy Profilaktycznej?”.

Jako hipotezę założono, że uczestnictwo w aktywnych formach działań na rzecz innych oraz współtworzenie społeczności lokalnej zmniejsza poczucie alienacji u młodzieży niedostosowanej społecznie.

Do pomiaru poczucia alienacji użyto **Skali Poczucia Alienacji (SPA)**, skonstruowanej na podstawie teorii H. Seemana przez K. Kmiecik-Baran. Skala uwzględnia pięć wymiarów poczucia alienacji: poczucie anomii – ładu społecznego, poczucie bez-

⁶ M. Michel, *Grupa rówieśnicza jako podstawowe środowisko działań profilaktycznych w społeczności lokalnej*, „Nauczyciel i Szkoła” 2002, nr 1–2.

sensu – sensu, poczucie bezradności – zaradności, poczucie samowycbowania – autonomii, poczucie izolacji – integracji.

Poczucie anomii to oczekiwanie, że pewnych pożądaných celów społecznych nie da się osiągnąć w sposób akceptowany społecznie, a istniejące normy są niesprawiedliwe, niejasne lub niespójne, w związku z tym nie warto ich przestrzegać. Poczucie bezsensu to brak jasności, w co powinno się wierzyć. Poczucie bezradności (bezsilności) rozumiane jest jako utrata kontroli nad własnym losem, przekonanie, że własne działanie nie jest w stanie przynieść oczekiwanych efektów. Poczucie samowycbowania natomiast stanowi uczucie oderwania od samego siebie, autodeprecjację, brak oparcia w sobie samym. Z kolei poczucie izolacji oznacza przekonanie, że wchodzenie w relacje społeczne jest niemożliwe⁷.

Do każdego wymiaru skali odnosi się 20 twierdzeń (10 pozytywnych i 10 negatywnych). Osoba badana ustosunkowuje się do każdego twierdzenia, wybierając jedną z czterech odpowiedzi: „tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „nie”. Skala Poczucia Alienacji pozwala na uzyskanie pięciu wyników w poszczególnych wymiarach oraz wyniku ogólnego określającego globalne poczucie alienacji.

Wyniki badań

Dla wykazania istotnych różnic pomiędzy grupą główną a kontrolną ze względu na poziom alienacji i poszczególnych jej wymiarów, wyniki badań poddane zostały analizie statystycznej. Jako że każdorazowo badano jedną cechę w dwóch populacjach, przy obliczaniu wyników zastosowano Test Manna–Whitneya. Otrzymane wyniki są istotne statystycznie przy poziomie istotności $p = 0,05$. Wyniki te przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Poziomy istotności „p” badane dla poczucia alienacji za pomocą Testu Manna–Whitneya w grupach badawczych

Zmienne	Porównywane grupy	
	Dziewczęta z grupy głównej i kontrolnej	Chłopcy z grupy głównej i kontrolnej
Poczucie anomii – ładu społecznego	$p = 0,15$	$p = 0,16$
Poczucie bezsensu – sensu	$p = 0,98$	$p = 0,59$
Poczucie bezradności – zaradności	$p = 0,74$	$p = 0,49$
Poczucie samowycbowania – autonomii	$p = 0,35$	$p = 0,17$
Poczucie izolacji – integracji	$p = 0,76$	$p = 0,48$
Globalne poczucie alienacji	$p = 0,65$	$p = 0,49$

⁷ K. Kmiecik-Baran, *Poczucie alienacji. Treść i charakterystyka psychometryczna*, „Przegląd Psychologiczny” 1993, nr 4, s. 461–480.

Po dokonaniu analizy porównawczej okazało się, że poziom istotności dla badanych grup każdorazowo wynosi $p > 0,05$ i wskazuje na hipotezę zerową, co daje podstawy do stwierdzenia, że grupy nie różnią się istotnie statystycznie pod względem badanych cech. Zatem w momencie przystąpienia do programu grupa młodzieży mająca brać w nim udział nie różniła się istotnie od swoich rówieśników.

A oto jak przedstawiały się szczegółowo wyniki badań dotyczące poczucia alienacji oraz jej wymiarów w populacji badanej młodzieży w grupie głównej. Po przeliczeniu wyników surowych na wartości stenowe Kwestionariusza Poczucia Alienacji wyniki przedstawiają się następująco: wśród badanych przystępujących do projektu w grupie głównej wyniki wysokie uzyskało 7 osób (2 dziewcząt i 5 chłopców), co świadczy o dużym poczuciu alienacji. W granicach przeciętnych znalazło się 9 badanych z grupy głównej (6 dziewcząt i 3 chłopców), natomiast wyniki niskie, świadczące o niskim poczuciu alienacji, uzyskało w tej grupie najwięcej, bo 15 badanych (9 dziewcząt i 6 chłopców).

Po dwóch latach uczestnictwa w projekcie zdecydowanie obniżyło się u badanych poczucie alienacji. Niemal wszyscy uczestnicy znaleźli się w granicach stenów 1–4, co oznacza niskie poczucie alienacji. Dokładnie obrazuje to tabela 2.

Tabela 2

Wyniki badań Skalą Poczucia Alienacji w grupie głównej

Wyniki	Grupa główna 2000		Grupa główna 2002	
	DZ	CH	DZ	CH
Steny wysokie (7–10)	2	5	1	0
Steny przeciętne (5–6)	6	3	1	1
Steny niskie (1–4)	9	6	15	13

Wynik ogólny poczucia alienacji sugeruje, że badana grupa poprzez swoje działania wytworzyła mocne wsparcie dla swoich członków oraz poczucie wspólnoty. Poczucie to, jak wiadomo, związane jest z uczestnictwem jednostki w określonych grupach wsparcia. Jednostka czuje się zakorzeniona, a tym samym zintegrowana, wówczas gdy relacje z innymi ludźmi zapewnią jej poczucie bezpieczeństwa, samorealizację, realizację takich potrzeb, jak: potrzeba przynależności i przywiązania oraz przekonanie o swojej wartości.

Ogólne poczucie alienacji jest najważniejszym wynikiem badania, jednakże istotne wydają się również wyniki badań poszczególnych jej wymiarów. Pierwszy z nich to poczucie anomii – ładu społecznego. Wyniki badań dla tego wymiaru przedstawia tabela 3.

Jak wyraźnie widać w porównaniu zawartym w tabeli 3, u zdecydowanej większości badanych obniżyło się poczucie anomii, a tym samym wzrosło poczucie ładu społecznego. O ile na początku realizacji programu 10 badanych osób osiągnęło wyniki wysokie, co oznacza wysoki poziom poczucia anomii, o tyle dwa lata później na tym poziomie

plasowało się tylko 3 badanych, w tym 2 dziewczęta i 1 chłopiec. Tym samym po dwóch latach uczestnictwa w projekcie niski poziom anomii charakteryzował aż 21, tj. ponad połowę badanych. Wyraźnie zatem wzrosło poczucie ładu społecznego, czyli przekonanie, że istniejące niezależnie od człowieka normy społeczne stanowią spójną całość, a ich przestrzeganie daje realną możliwość realizacji zamierzonych celów.

Tabela 3

Wyniki badań Skalą Poczucia Alienacji dla wymiaru poczucie anomii – ładu społecznego w grupie głównej

Wyniki	Grupa główna 2000		Grupa główna 2002	
	DZ	CH	DZ	CH
Steny wysokie (7–10)	5	5	2	1
Steny przeciętne (5–6)	10	6	5	2
Steny niskie (1–4)	2	3	10	11

Kolejnym wymiarem poczucia alienacji jest poczucie bezsensu – sensu. Uzyskane wyniki badań dla tego wymiaru przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Wyniki badań Skalą Poczucia Alienacji dla wymiaru poczucia bezsensu – sensu w grupie głównej

Wyniki	Grupa główna 2000		Grupa główna 2002	
	DZ	CH	DZ	CH
Steny wysokie (7–10)	3	6	3	2
Steny przeciętne (5–6)	6	2	5	1
Steny niskie (1–4)	8	6	9	11

W powyższej tabeli wyraźnie widać zmiany w poczuciu bezsensu – sensu, szczególnie w grupie chłopców. O ile w 2000 roku wysokie poczucie bezsensu charakteryzowało 6 chłopców, o tyle dwa lata później już tylko 2 chłopców plasowało się na tym poziomie poczucia bezsensu. Zatem u badanych chłopców uczestniczących w programie i działaniach Młodzieżowej Grupy Profilaktycznej wzrosło poczucie sensu. Poczucie sensu wśród badanych dziewczynek utrzymało się na tym samym poziomie.

Kolejny badany wymiar to poczucie bezradności – zaradności. Odnosi się ono do przekonań na temat możliwości kontroli efektów własnego zachowania. Jak wynika z tabeli 5, u badanych zdecydowanie wzrosło poczucie zaradności, co oznacza, iż

prawdopodobnie pojawiło się oczekiwanie, że własna aktywność i podejmowane działania mogą przyczynić się do konkretnych, zamierzonych efektów, do których jednostka dąży. Chodzi przy tym dokładnie, jak pisze Seeman, nie o obiektywne warunki istniejące w społeczeństwie, lecz rodzaj subiektywnego, jednostkowego oczekiwania dotyczącego kontroli nad zdarzeniami. Wyniki badań przedstawia poniższa tabela 5.

Tabela 5

Wyniki badań Skalą Poczucia Alienacji dla wymiaru poczucie bezradności – zaradności w grupie głównej

Wyniki	Grupa główna 2000		Grupa główna 2002	
	DZ	CH	DZ	CH
Steny wysokie (7–10)	3	5	1	0
Steny przeciętne (5–6)	9	5	5	2
Steny niskie (1–4)	5	4	11	12

Z tabeli wynika, że o ile w 2000 roku poczuciem bezradności dotyczącym własnych działań w świecie zewnętrznym charakteryzowało się 8 badanych (3 dziewczęta i 5 chłopców), o tyle w 2002 roku poczucie to zmalało u badanych, i charakteryzowało tylko jedną dziewczynkę. Natomiast nastąpił znaczny wzrost zaradności. I tak, o ile w 2000 roku poczucie bycia zaradnym odczuwało 9 badanych, o tyle po dwóch latach aż 23 osoby czuły, że efekty podejmowanych przez nie działań zależą od nich samych. Na poziomie przeciętnym poczucie bezradności charakteryzowało 7 badanych (5 dziewczynek i 2 chłopców) w 2002 roku, czyli o połowę mniej niż podczas badań przeprowadzanych po raz pierwszy.

Czwartym wymiarem skali poczucia alienacji jest poczucie samowyołcowania – autonomii. Wyniki badań dla tego wymiaru prezentuje tabela 6.

Tabela 6

Wyniki badań Skalą Poczucia Alienacji dla wymiaru poczucie samowyołcowania – autonomii w grupie głównej

Wyniki	Grupa główna 2000		Grupa główna 2002	
	DZ	CH	DZ	CH
Steny wysokie (7–10)	4	3	1	0
Steny przeciętne (5–6)	1	6	1	3
Steny niskie (1–4)	12	5	15	11

Wyraźnie widać, iż zmianie uległo poczucie samowycbowania u uczestników działań profilaktycznych prowadzonych w ramach realizowanego projektu. O ile w momencie przystąpienia do programu wysokie poczucie wyobcowania charakteryzowało 7 osób, a tyle samo znajdowało się na poziomie przeciętnym, o tyle dwa lata później tylko jedna badana osoba plasowała się na poziomie wysokiego poczucia samowycbowania. Znacząco wzrosła natomiast liczba osób posiadających wysoki poziom autonomii. Badania wskazują jasno na 26 takich osób. Oznacza to, iż u uczestników realizowanych działań nastąpił wzrost poczucia autonomii i niezależności oraz przeświadczenie, iż działania podejmowane zgodnie z własnymi przekonaniem mogą być ważnym i skutecznym środkiem w realizacji zamierzonych celów. Ponad to cele te mogą być realizowane dostępnymi i społecznie aprobowanymi środkami.

Ostatnim wymiarem składającym się na poczucie alienacji jest poczucie izolacji – integracji. Również i w tym wymiarze widać zmiany, jakie dokonały się u uczestników po dwóch latach realizacji projektu. Wyniki te prezentuje tabela 7.

Tabela 7

Wyniki badań Kwestionariuszem Poczucia Alienacji dla wymiaru poczucia izolacji – integracji w grupie głównej

Wyniki	Grupa główna 2000		Grupa główna 2002	
	DZ	CH	DZ	CH
Steny wysokie (7–10)	2	2	0	0
Steny przeciętne (5–6)	8	6	3	3
Steny niskie (1–4)	7	6	14	11

Wyraźnie widać, że nastąpił wzrost poczucia integracji. O ile w 2000 roku niskie poczucie izolacji charakteryzowało 13 badanych osób (7 dziewcząt i 6 chłopców), o tyle dwa lata później niskie poczucie izolacji odczuwało już 25 badanych (14 dziewcząt i 11 chłopców). Tym samym zmalało poczucie izolacji i po dwóch latach właściwie nie było ono odczuwane przez uczestników projektu.

Z przedstawionych wyżej wyników badań widać, że aktywne uczestnictwo młodzieży w programie profilaktycznym opartym na pozytywnej kulturze rówieśniczej, realizowanym w konkretnej społeczności lokalnej, spowodowało u uczestników działań zmiany w globalnym poczuciu alienacji oraz w poszczególnych jej wymiarach.

Wnioski

1. Badanie poczucia alienacji nie ujawniło istotnych różnic w zakresie natężenia tej cechy pomiędzy dziewczętami i chłopcami z grupy głównej i kontrolnej, zatem poziom poczucia alienacji u badanych członków grup dewiacyjnych oraz ich rówieśników nie uczestniczących w takich grupach nie różni się istotnie statystycznie.

2. W trakcie uczestnictwa w programie profilaktycznym realizowanym w ramach działań Młodzieżowej Grupy Profilaktycznej u badanej młodzieży zmienił się poziom alienacji oraz poszczególnych jej wymiarów. Zmalało poczucie alienacji oraz nastąpił wzrost takich cech, jak: poczucie ładu społecznego, poczucie sensu, zaradności, autonomii oraz integracji.

3. Uczestnictwo w aktywnych formach działań na rzecz innych oraz współtworzenie społeczności lokalnej zmniejsza poczucie alienacji u młodzieży, a wspólne działania w pozytywnej grupie rówieśników stanowią realizację naturalnej potrzeby przynależności do konkretnej wspólnoty.

4. Zaangażowanie młodzieży w działania na rzecz swojego najbliższego środowiska jest niezwykle cennym doświadczeniem oraz realizacją potrzeby przynależności w sposób bezpieczny.

5. Tworzenie pozytywnej kultury rówieśniczej i skupianie niedostosowanej społecznie młodzieży wokół wspólnych działań organizowanych w ramach Lokalnego Systemu Resocjalizacji zmniejsza poczucie alienacji oraz przyczynia się do budowania wspólnoty lokalnej.

Literatura

Agee V.L., Williams B., *The Role of Group Therapy and the Therapeutic Community in Treating the Violent Young Offender* [w:] R. Mathias (red.), *Violent Juvenile Offenders: an Anthology*, National Council in Crime and Delinquency, New York 1984.

Kmiecik-Baran K., *Poczucie alienacji. Treść i charakterystyka psychometryczna* [w:] „Przegląd Psychologiczny” 1993, nr 4.

Kmiecik-Baran K., *HIV AIDS – alienacja oraz wsparcie i odrzucenie społeczne*, Gdańsk 1995.

Mayor F., *Przyszłość świata*, Warszawa 2001.

Michel M., *Grupa rówieśnicza jako podstawowe środowisko działań profilaktycznych w społeczności lokalnej* [w:] „Nauczyciel i Szkoła” 2002, nr 1–2.

Pospiszył K., *Resocjalizacja. Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań*, Warszawa 1998.

Świątkiewicz G. (red.), *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Warszawa 2002.

Urban B., *Zaburzenia w zachowaniu a przestępczość młodzieży*, Kraków 2000.